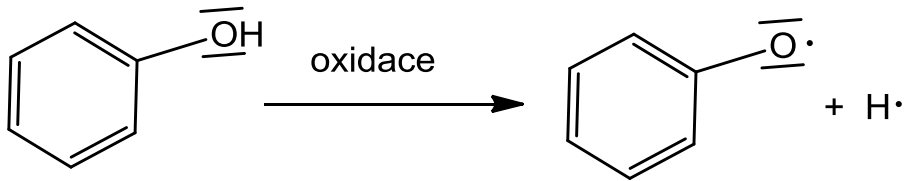

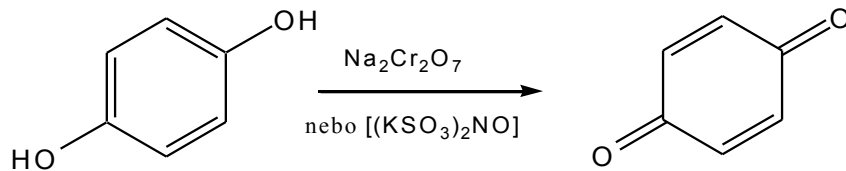
Hydroxysloučeniny

Oxidace fenolů

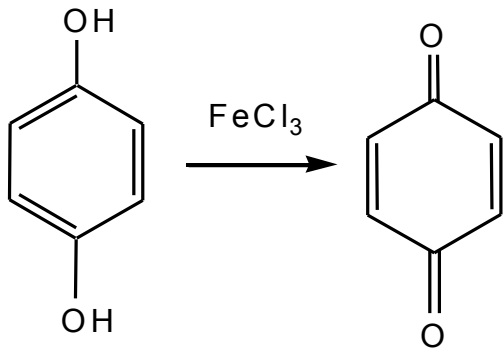
probíhá oxidy kovů (PbO_2 , MnO_2 , Fe^{3+}), elektrochemicky

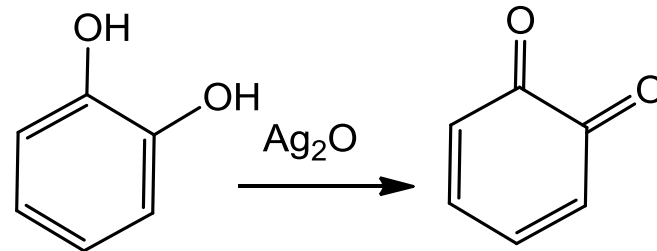
**vzniká relativně stabilní radikál
(užití jako lapače radikálů)**

velmi snadno probíhá oxidace dihydroxysloučenin
vznikají chinony

p-benzochinon

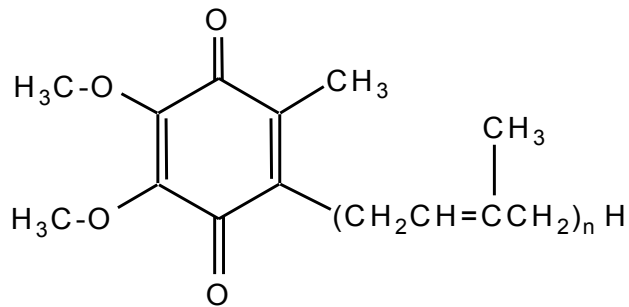

o-benzochinon

Hydroxysloučeniny

Chinony nejsou exotikou

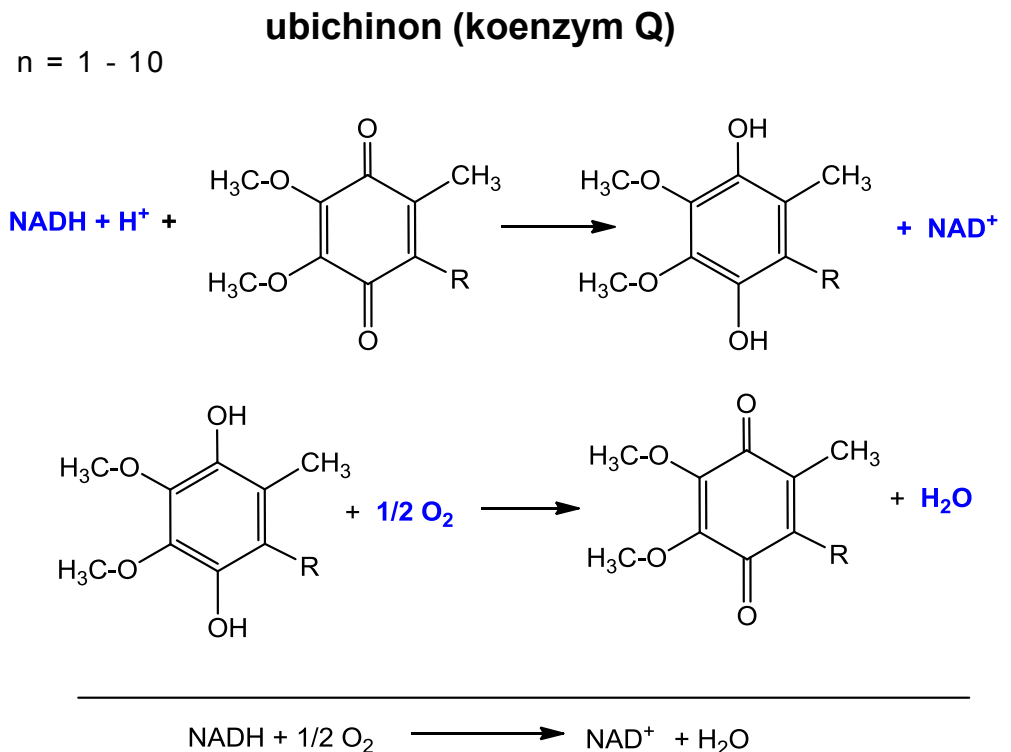
Jejich redoxní vlastnosti hrají důležitou roli v buňkách, jsou to biochemická oxidační činidla (zprostředkují přenos elektronů při produkci energie)

přenášejí elektrony na molekulární kyslík:

Přitom NADH se oxiduje na NAD⁺, kyslík se redukuje na vodu a uvolňuje se energie

Nikotinamid adenin dinukleotid NAD⁺

Ethery

Názvosloví

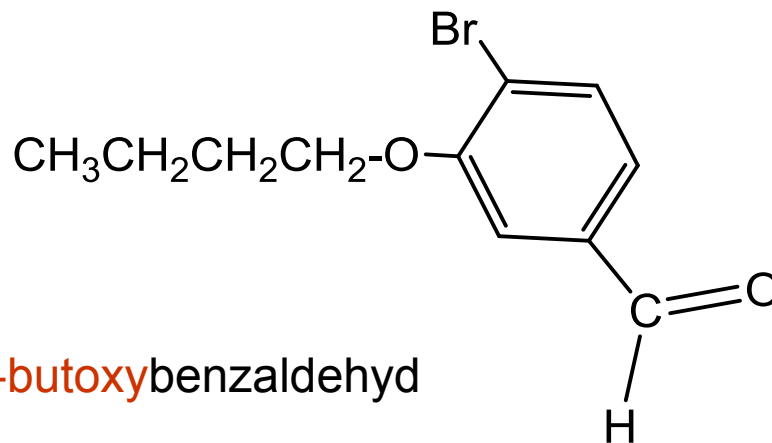
alkylalkylether dimethylether

diethylether $\text{CH}_3\text{-CH}_2\text{-O-CH}_2\text{CH}_3$

prefix **alkoxy-** (základem je větší část molekuly)

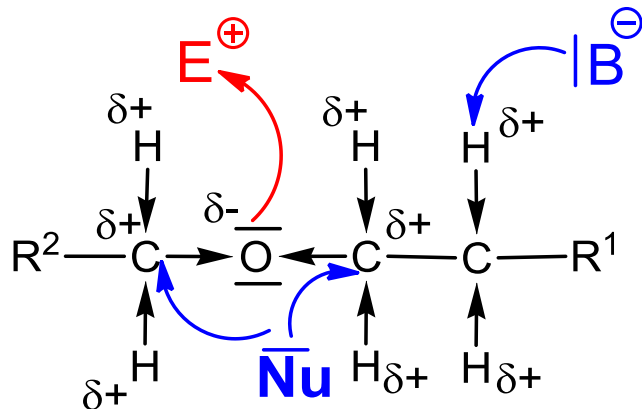
$\text{CH}_3\text{-O-CH}_2\text{CH}_2\text{CH}_2\text{COOCH}_2\text{CH}_3$

ethyl-4-methoxybutanoát

4-brom-3-butoxybenzaldehyd

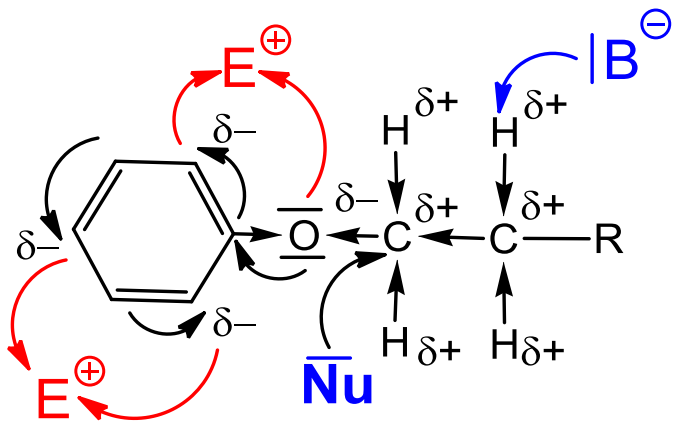
Ethery

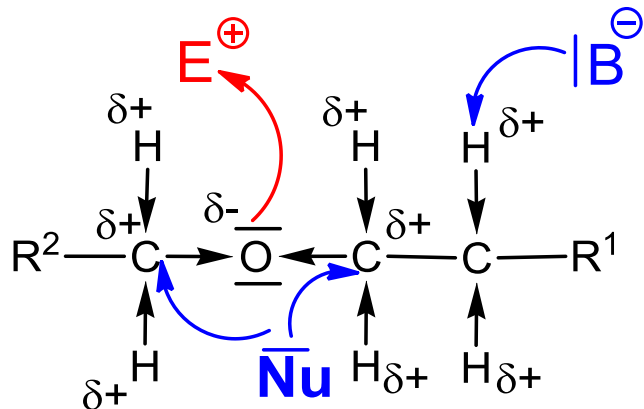
ethery patří mezi **málo reaktivní sloučeniny** a proto se často užívají jako rozpouštědlo

očekávaná reaktivita :

1. reakce volných párů elektronů s elektrofilny
2. elektronová mezera na C atomu v sousedství kyslíku naznačuje možnost nukleofilního ataku
3. vodíkový atom v β -poloze může být napaden bází v eliminačních reakcích

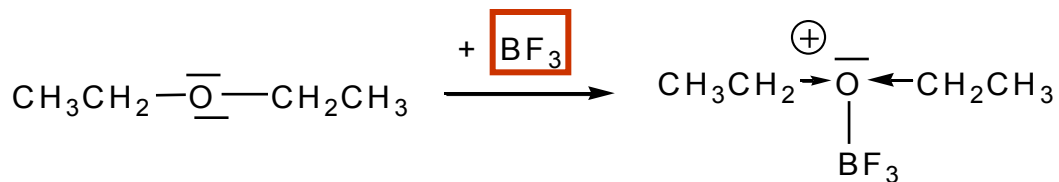
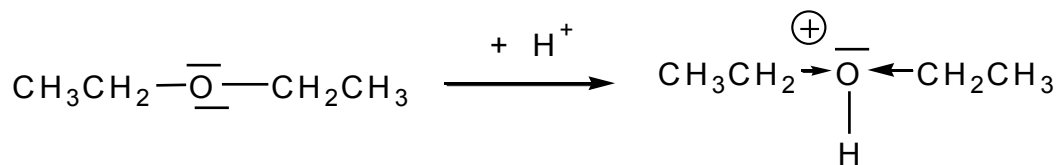
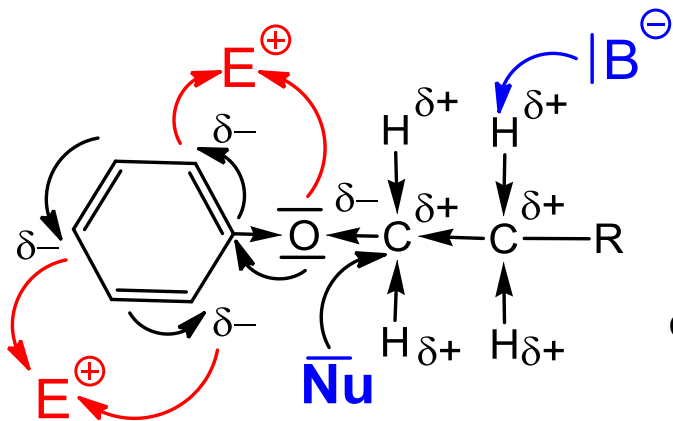

Ethery

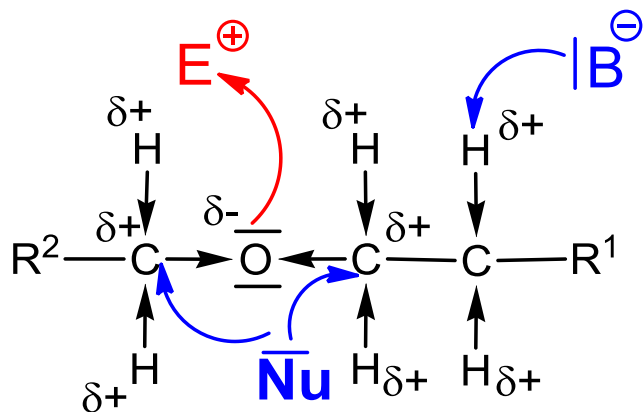
očekávaná reaktivita :

1. reakce volných párů elektronů s elektrofilny
2. elektronová mezera na C atomu v sousedství kyslíku naznačuje možnost nukleofilního ataku
3. vodíkový atom v β -poloze může být napaden bází v eliminačních reakcích

stabilní komplex s L.k. schopný destilace

Ethery

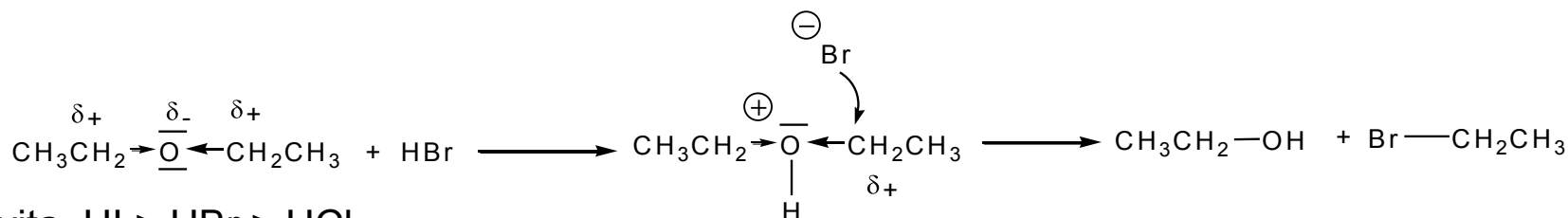

očekávaná reaktivita :

1. reakce volných párů elektronů s elektrofilny
– (protonem nebo Lewis. kyselinou)

2. možný nukleofilní atak

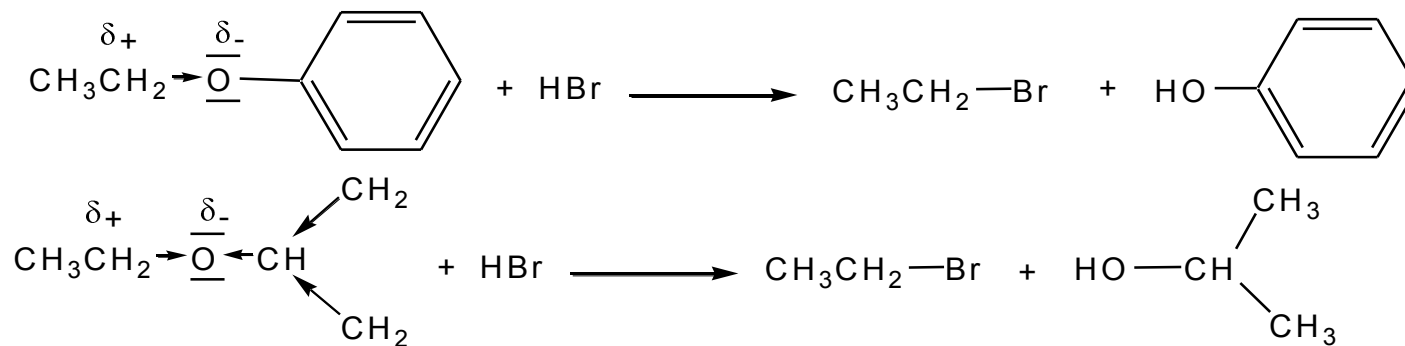
pro reakci jsou nezbytné **koncentrované kyseliny**

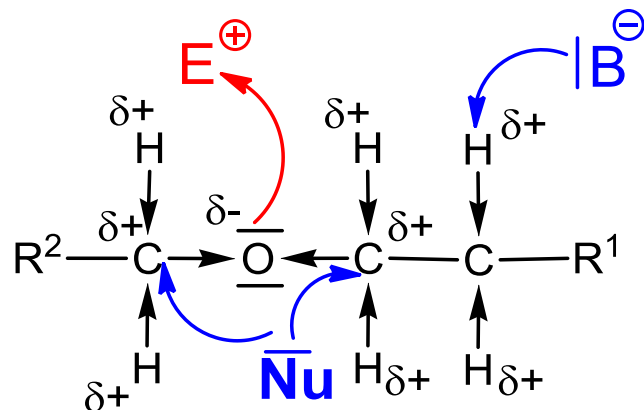
reaktivita $HI > HBr > HCl$

teplota = $120^\circ - 140^\circ C$ (tlaková nádoba)

Pozor na štěpení nesymetrických etherů!

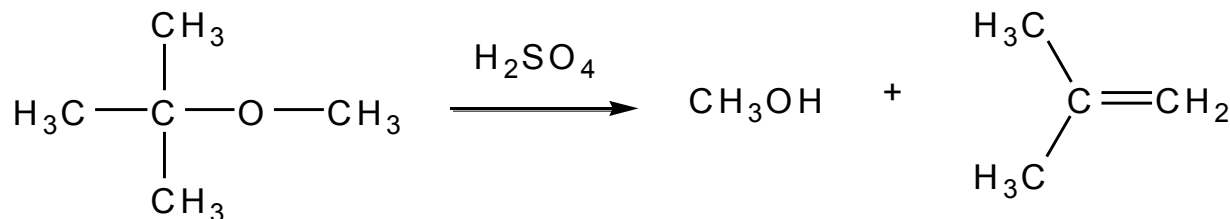
Ethery

očekávaná reaktivita :

- 1. reakce volných párů elektronů s elektrofilů**
- elektronová mezera na C atomu v sousedství kyslíku naznačuje možnost nukleofilního ataku
- 3. vodíkový atom v β -poloze může být napaden bází v eliminačních reakcích**

u *t*-etherů dochází často spíše k eliminaci než substituci po ataku kyslíku protonem

Ethery

Nebezpečná vlastnost etherů tvořit peroxidy! - výbušné sloučeniny!!

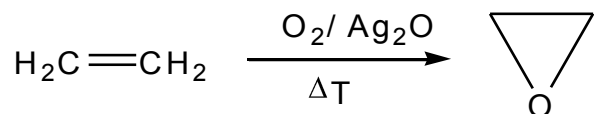
Ethery

Cyklické ethery:

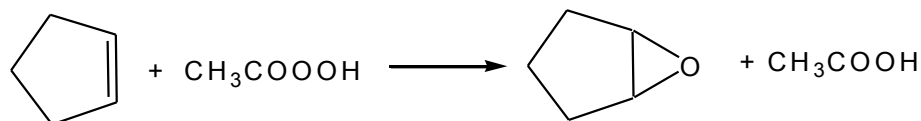
Oxirany (epoxydy) se vyznačují reaktivitou jinou související s vazebným pnutím v malém tříčlenném kruhu

- kruh se snadno štěpí

Příprava: oxidace olefinů

oxiran (ethylenoxid,
epoxid)

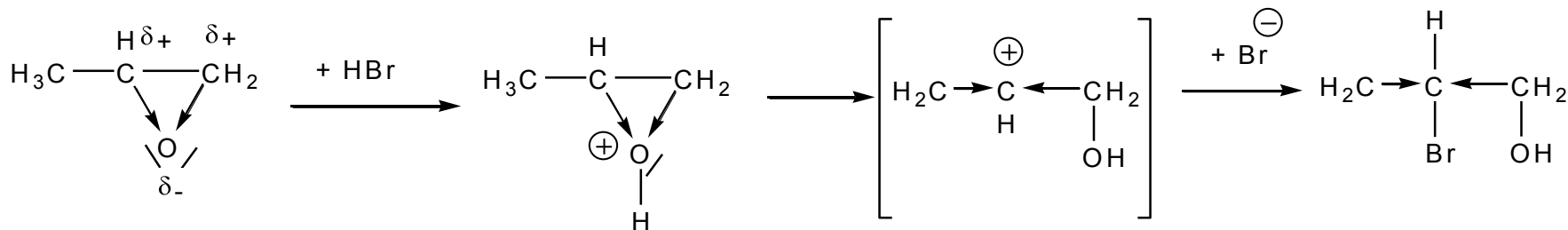

1,2-epoxycyklopentan

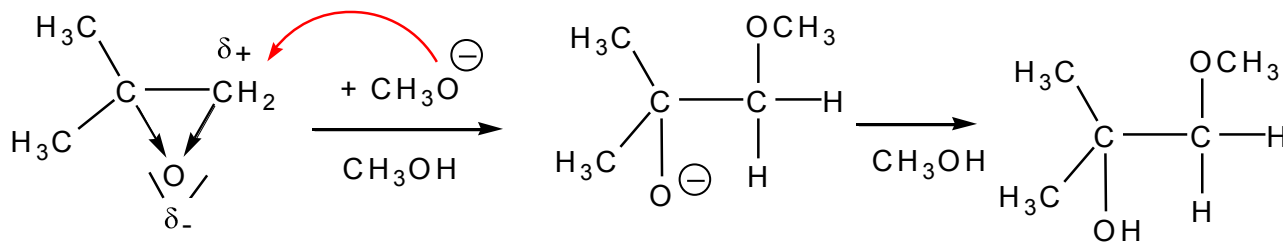
Priležajevova oxidace (reakce) (cis – adice)

Ethery

Oxiranový kruh lze otevřít za kyselé i bazické katalýzy, výsledek však u nesymetricky substituovaných oxiranů může být rozdílný

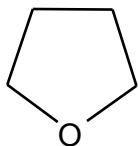
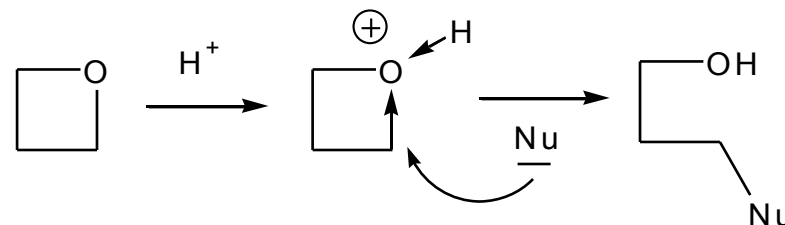
Štěpení po protonaci kyslíku epoxidového kruhu probíhá ve smyslu tvorby stabilnějšího kationtu, který je následně atakován přítomným aniontem

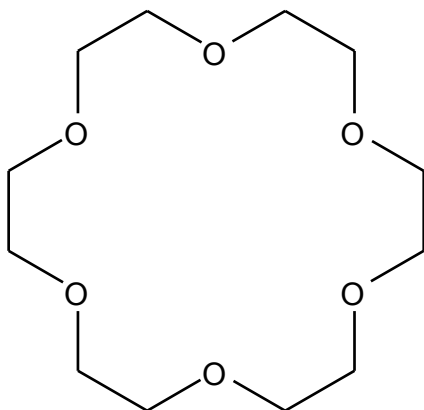
Štěpení působením bází probíhá ze strany nejméně stericky bráněné s největší elektronovou mezerou, kam báze zakotví a otevře kruh. Vzniklý alkoxid je poté stabilizován přijetím protonu z reakční směsi.

Ethery

oxetan je stabilnější vůči kyselinovému štěpení, ale kruh opět štěpí

tetrahydrofuran je již vůči kyselinám stabilní a štěpí se jen kyselinami koncentrovanými

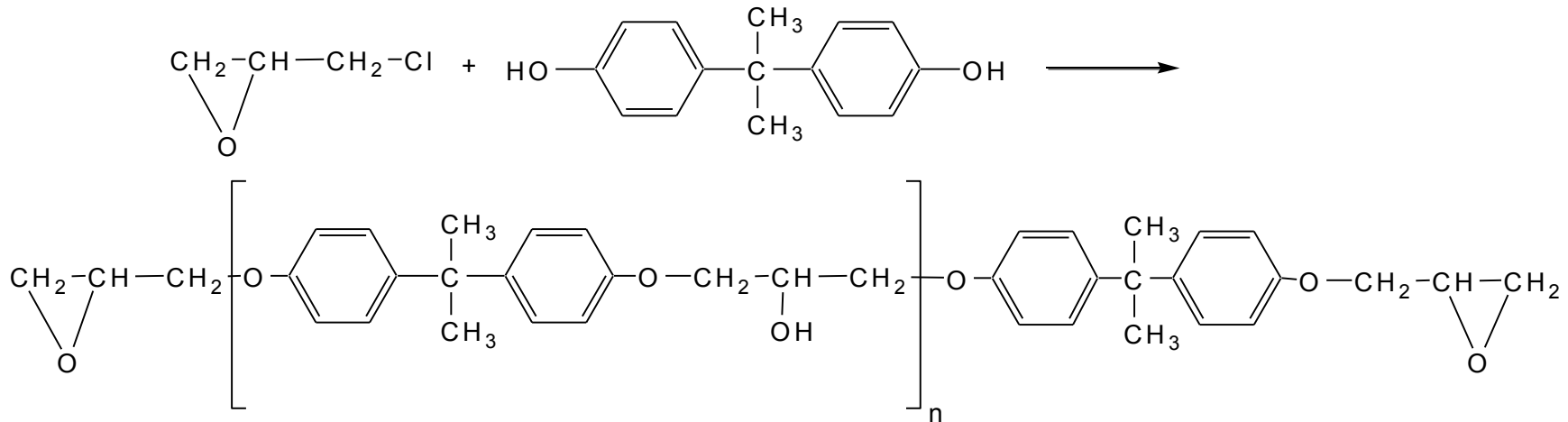

crown –ethery

18-crown-6 komplexuje K^+

Ethery

Epoxidové pryskyřice epichlorhydrin + dian (2,2-bis-(4-hydroxyfenyl)propan

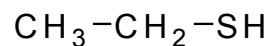

dvousložkové lepidlo: 1. složka polymer nahoře
2. složka tvrdidlo

Jako tvrdidlo se užívají diaminy, glykoly, anhydridy dikarboxylových kyselin,
nebo i kyseliny a báze

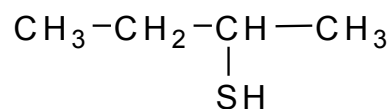
Jejich úkolem je otevřít epoxidový kruh a svázat řetězce prepolymeru v tvrdou
zešitovanou hmotu epoxidové pryskyřice

Sirné analogy alkoholů, fenolů a etherů

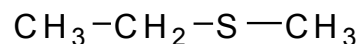

ethanthiol

thioly (dříve merkaptany)

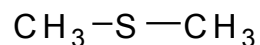

butan-2-thiol

ethylmethylsulfid

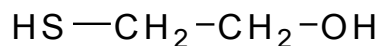
sulfidy

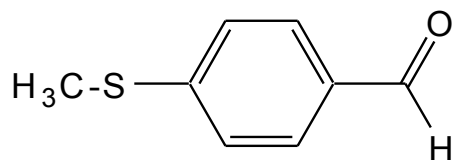
dimethylsulfid

Prefix v případě nutnosti vyjádřit substituci -- **sulfanyl**

event. **alkylsulfanyl**

2-sulfanylethanol

4-methylsulfanylbenzaldehyd

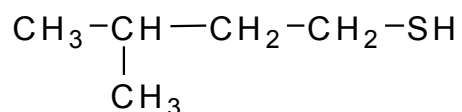
Sirné analogy alkoholů, fenolů a etherů

Na rozdíl od alkoholů jsou thioly těkavé (netvoří pevné vodíkové vazby mezi molekulami)

a mají velmi pronikavý zápach i v malých koncentracích (odoranty zemního plynu)

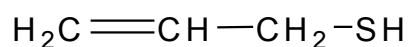
Ethanol b.v. 78°C

Ethanthiol b.v. 37°C

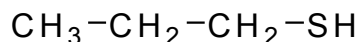

3-methylbutanthiol

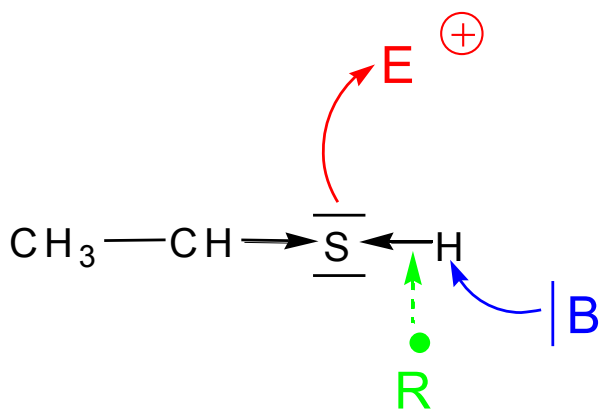
je vylučován tchoři a skunky

diallylsulfid – obsažen v česneku

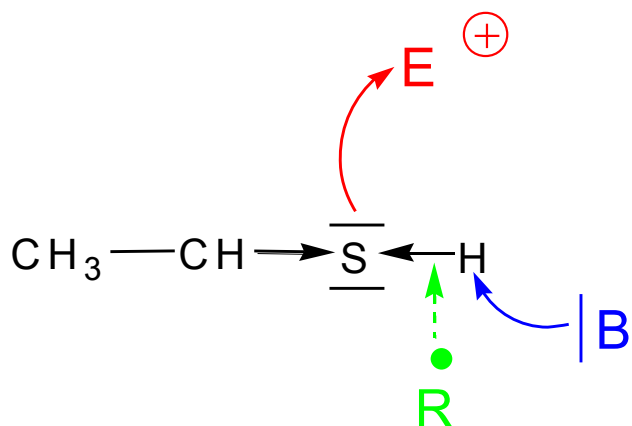
propanthiol – obsažen v cibuli

Obecná reaktivita:

1. Atom síry je nukleofilní a reaguje dobře s elektrofilními centry
2. Vodík na síře je kyselý
3. Vazba S-H je málo polární a lze očekávat i radikálové štěpení

Sírné analogy alkoholů, fenolů a etherů

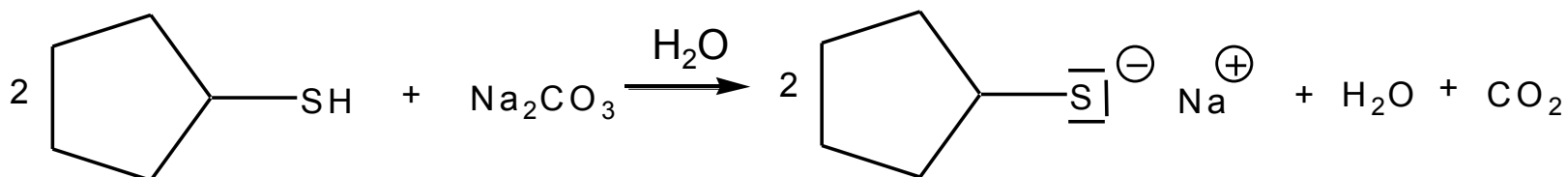
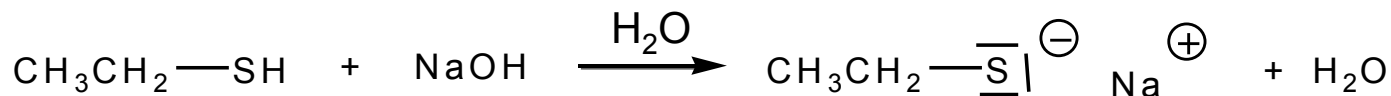

Obecná reaktivita:

1. Vodík na síře je kyselý
2. Atom síry je nukleofilní a reaguje dobře s elektrofilními centry
3. Vazba S-H je málo polární a lze očekávat i radikálové štěpení

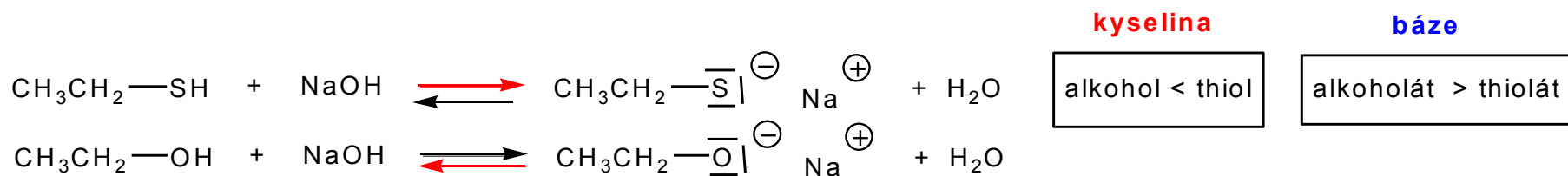
Vodík je kyselejší než vodík v alkoholech a proto se dá odštěpit i slabou bází a ve vodném prostředí

$\text{pK}_a = 10$ (thiol) srovnej $\text{pK}_a = 16$ (alkoholy)

Sírné analogy alkoholů, fenolů a etherů

thiol silnější kyselina než **alkohol**

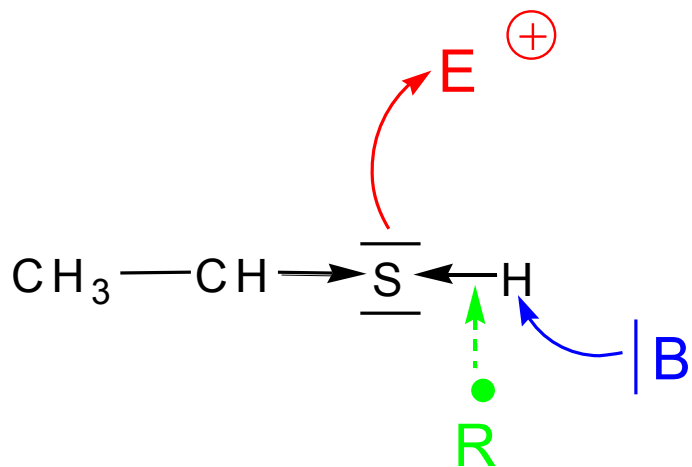
!Ale pozor! Thiolát je silnější nukleofil než alkoholát

Souvisí to s větší polarizovatelností většího atomu síry

Z toho vyplývá, že alkoholáty budou vyvolávat spíše eliminace a thioláty budou vstupovat jako nukleofily do substitučních reakcí

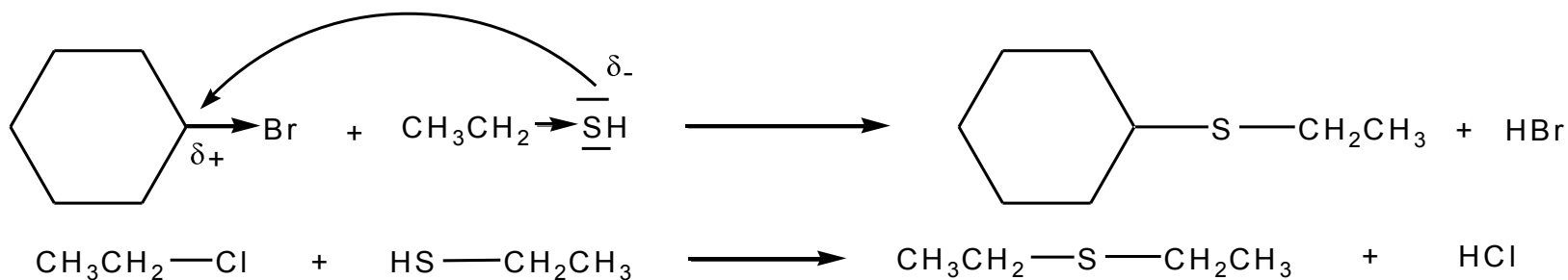

Sírné analogy alkoholů, fenolů a etherů

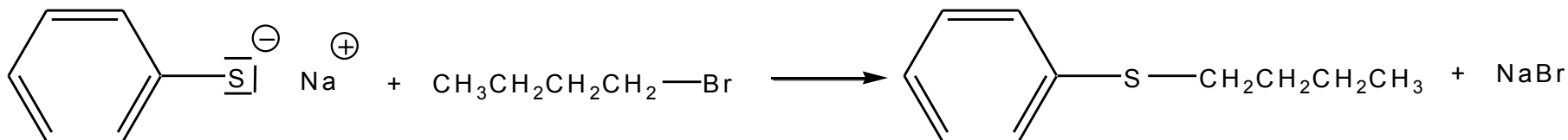

Obecná reaktivita:

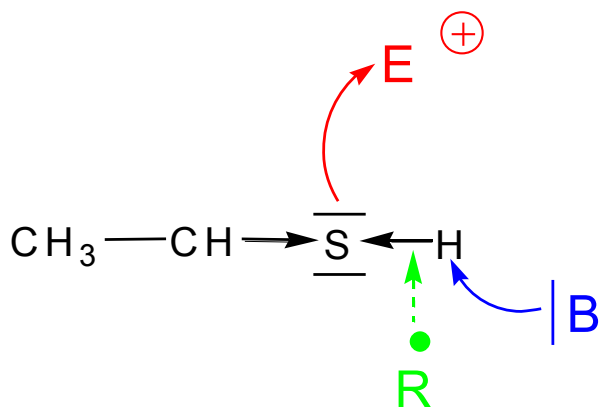
1. Vodík na síře je kyselý
2. Atom síry je nukleofilní a reaguje dobře s elektrofilními centry
3. Vazba S-H je málo polární a lze očekávat i radikálové štěpení

A poněvadž je **thiolátový anion ještě lepší nukleofil než thiol**, budou s ním S_N probíhat ještě snadněji

Sirné analogy alkoholů, fenolů a etherů

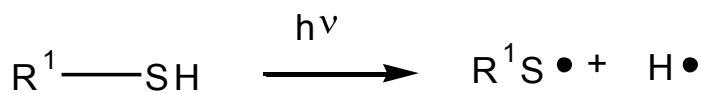
Obecná reaktivita:

1. Vodík na síře je kyselý
2. Atom síry je nukleofilní a reaguje dobře s elektrofilními centry
3. **Vazba S-H je málo polární a lze očekávat i radikálové štěpení**

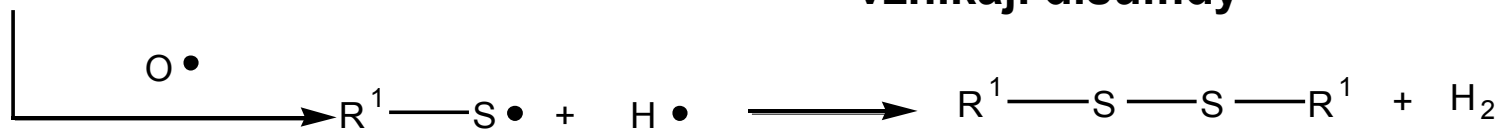
Vazba **C – S** je méně polární než vazba **C – O** (kyslík je více elektronegovnější)

vazba se obtížně štěpí - substituuje

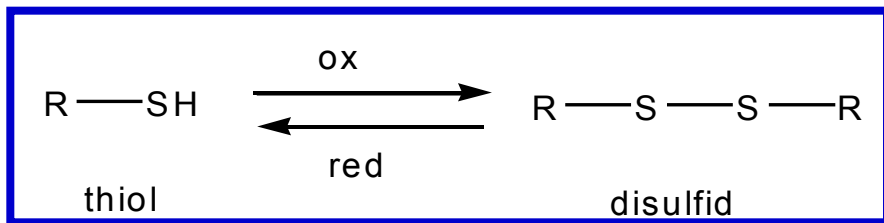

vzniklé radikály dimerizují - vznikají disulfidy

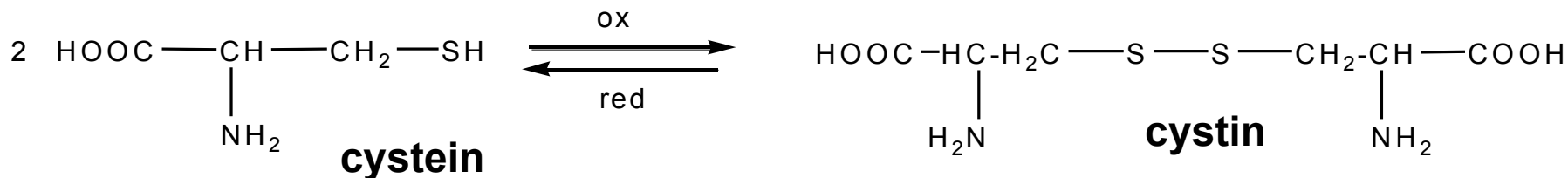

dialkyldisulfid

Sirné analogy alkoholů, fenolů a etherů

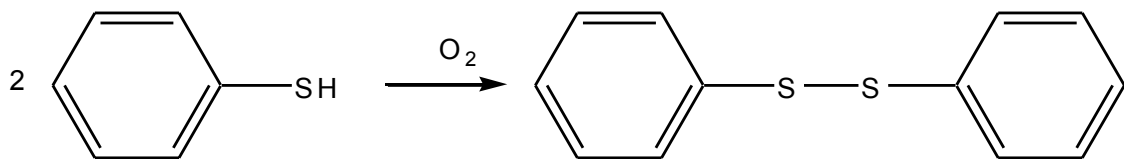

vratný proces probíhající v mozku – zodpovědný za zapamatování

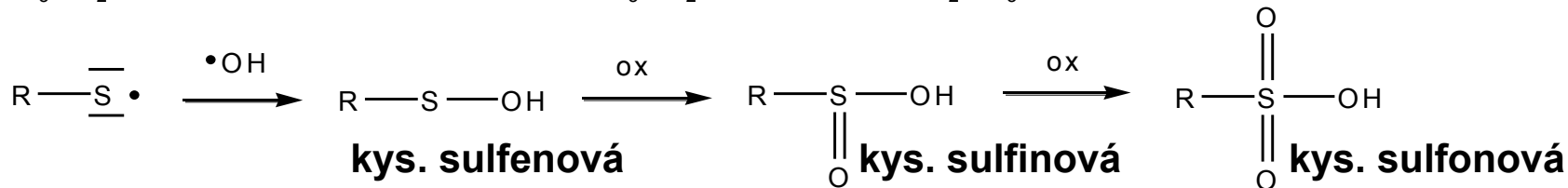

přeměna esenciální aminokyseliny v metabolickém procesu

sirné deriváty podléhají snadno oxidaci

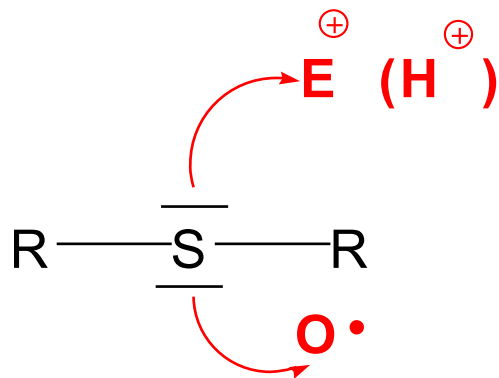

mírná oxidační činidla

silná oxidovadla např. HNO_3 , KMnO_4

Sirné analogy alkoholů, fenolů a etherů

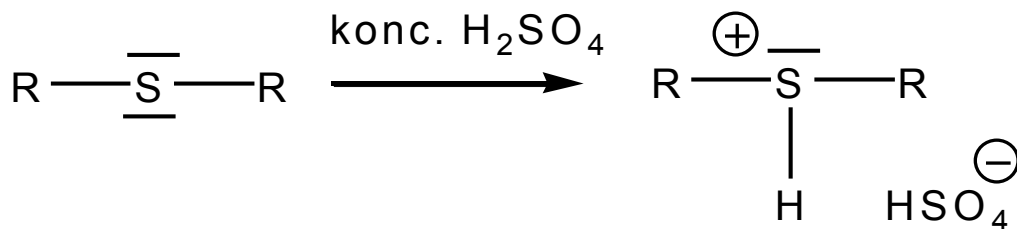

Obecná reaktivita :

1. **bazické vlastnosti**
2. vysoká nukleofilita
3. citlivost k oxidaci

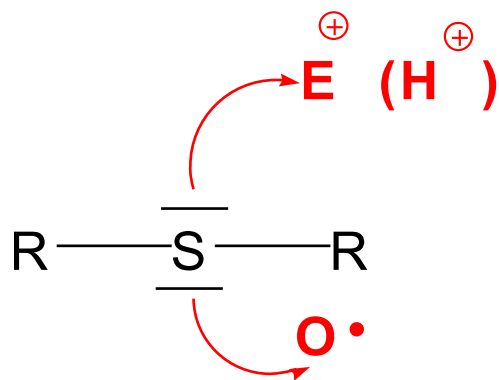
SULFIDY

ve svých vlastnostech podobné etherům, mají však vyšší teploty varu než ethery

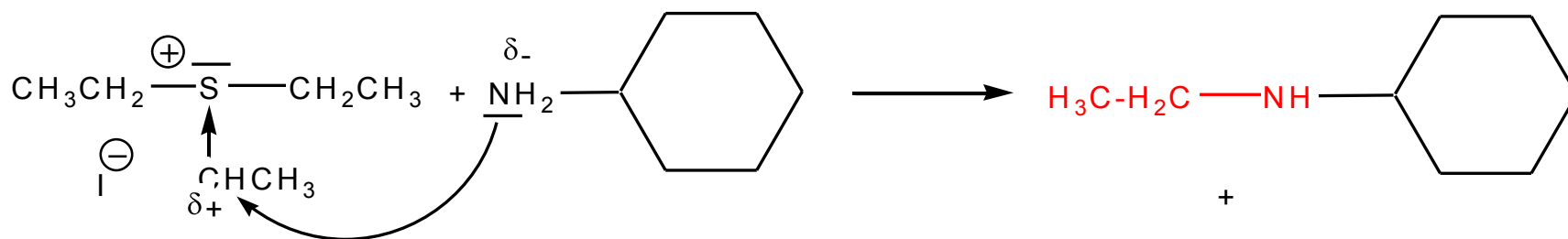
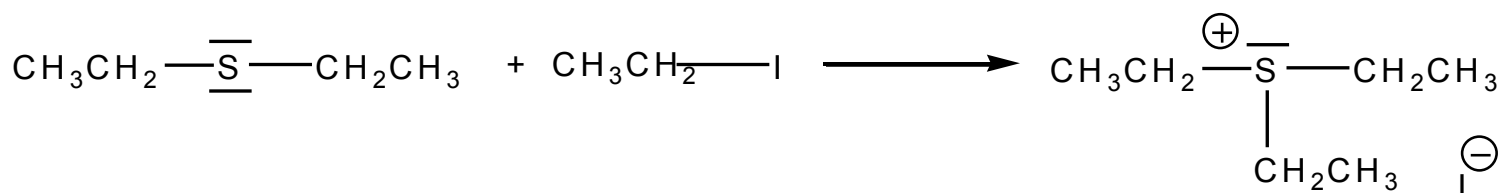
v kyselinách se rozpouštějí za vzniku sulfoniových solí, zředěním vodou se rozkládají zpět

Sírné analogy alkoholů, fenolů a etherů

Obecná reaktivita :

1. bazické vlastnosti
2. **vysoká nukleofilita**
3. citlivost k oxidaci

díky větší nukleofilitě vytváří sulfidy sulfoniové soli, které mají využití při alkylation nukleofilů

